

Uskonpuhdistuksen alkaessa oli paavikirkon mahti ja paavin ylivalta länsimailla ehdoton. Tällaisten perinteiden voimaa oli kasvattanut 1000 vuotta jatkunut toiminta. Paavikirkon uudistusyritykset 1300- ja 1400-luvuilla oli karkeasti - polttorovioinkin - tukahdutettu. Sama raivo kohdistui myös Lutherin esiintymistä vastaan. Hän ei tarkoittanut alussa mitään erilleenmenoa paavikirkosta, vaan toimi tämän kirkon kuuliaisena kannattajana. Kun hän sitten oli joutunut toteamaan ja kokemaan paavikirkon erheitä ja sen kiihkeätä vihamielisyyttä tunnustamaansa uskoa ja oppia vastaan, hän ja hänen kannattajansa kuitenkin vapautuivat siitä. Vähitellen syntyi itsenäinen luterilainen kirkko.

Kun luterilaista nimeä käyttävät kirkot eri maissa olivat toimineet vuosisatoja ja niiden oppi sekaantui ja turmeltui, nousi tällaisissa kirkoissa uskollisia luterilaisia sellaista vastustamaan. Monissa maissa on nykyaikaan ehdittäessä syntynyt näistä kirkoista vapautuneita tunnustuksellisia luterilaisia seurakuntia ja kirkkoja. Tämä tapahtui osaksi siirtolaisuutena vapaampiin maihin.

Vallitsevat, vanhat luterilaista nimeä edelleen käyttävät suuremmat kirkot ovat koettaneet perustella pysymistä näissä kirkoissa siinäkin tapauksessa, että niissä todella oppi on sekaantunut ja turmeltunut. Nämä kirkot vetoavat silloin mielellään Lutheriin, miten hän muka vastahakoisesti ja vain pakosta olisi vapautunut paavikirkosta ja miten hän siitä on opettanut...

Luther toimii tunnustautuen paavikirkkoon

Uskonpuhdistuksen alkutapahtumana pidetään tavallisesti Lutherin 95 väitöslauseen naulaamista Wittenbergin Linnankirkon ovelle lokakuun 31 p:nä 1517. Mutta silloin ei hänellä ollut tarkoituksena mikään kirkollinen murros. Kyseessä oli vain tavanomainen yritys aneakaupan väärinkäytösten poistamiseksi kirkon sisäisenä asiana. Väitöslauseissa Luther tunnustautui edelleen joihinkin paavikirkon harhakäsityksiin, mutta evankeliumin kirkkaus vastakohtana paavilaiselle teko-opille sattui kyllä paavikirkon perustuksiin. Sen lisäksi oli niissä aneen harha paljastettu niin jyrkästi ja ehdottomasti, että kirkollinen ristiriita oli väistämätön, jos Luther pysyisi peräänantamattomana oppitunnustuksessaan...

Tilanne kärjistyy

Paavin viraston korkein sensori Prierias oli saanut tehtäväkseen arvostella Lutherin väitöslauseita. Hänen "Dialoginsa" on mitä raivosanaisin hyökkäys Lutheria vastaan ilman ainoatakaan Raamatun perustetta... Augsburgin neuvottelussa, lokakuussa 1518, vaadittiin Lutheria peruuttamaan oppinsa. Siihen hän ei suostunut, koska sitä ei osoitettu Raamatun sanalla vääräksi. Luther jäi odottamaan, mitä kirkko siitä lausuisi. Neuvottelun jälkeen hän nimenomaan vetosi kirkolliskokoukseen. Tätä pidetään todisteena siitä, että Luther ei tunnustanut paavin ylivaltaa, kuten hän siihen jo aikaisemminkin oli viitannut. Se merkitsi itse asiassa kirkollista murrosta, vaikka hän ei sitä niin käsittänyt eikä tahtonut.

Keskeisenä kysymyksenä: paavinvalta

Vaikeitten valtiollisten olosuhteiden vallitessa ei paavi voinut silloin suoraan tuomita Lutheria. Kirjallista väittelyä jatkui ja sen keskeiseksi aiheeksi tuli paavinvalta. Siitä oli varsinaisesti kysymys Leipzigin väittelyssä - kesä-heinäkuussa 1519...

Miten Luther 11 päivää kestäneen väittelyn kuluessa suhtautui paavikirkkoon?

Böömiläisten asian tullessa esiin vavahti Luther. He olivat eronneet paavikirkosta, ja tämä oli kironnut heidät. Hän vastasi tri Eckille näin: *"Koskaan ei minua ole miellyttänyt (kirkollinen) eroaminen eikä se koskaan tule minua miellyttämään. Böömiläiset tekevät väärin, kun he omavaltaisesti meidän yhteydestämme eroavat, vaikka jumalallinen oikeus olisi heidän puolellaan, kun korkein jumalallinen oikeus on rakkaus ja Hengen yhteys."* Luther yhtyi väittelyn jatkossa yhä selvemmin böömiläisten yllämainittuun oppiin. Mutta silti hän yhä vakuutti uskollisuuttaan paavikirkolle: *"Kuitenkin (vaikka uusissa dekretaaleissa määrätään vastoin vanhaa totuutta ja tottumusta) minä siedän niitä mielelläni kunnioituksesta ja välttääkseni (kirkollista) erilleenmenoa ja neuvon (muita) niitä sietämään, (ja nyt seuraa jo uusi tie) mutta älkäämme kuitenkaan jumalallisen oikeuden perusteella*

tuomitko niin useita edesmenneitä pyhiä".

Tämä Lutherin erilainen suhtautuminen böömiläisiin oli uutta paavikirkon piirissä ja se ilmeni edelleen samassa yhteydessä tällaisena: *"Minä uskon, että böömiläiset ovat ihmisiä ja että heidät voidaan voittaa (kirkon puolelle) ystävällisin puhutteluin ja myönnytyksin, kun he sitä vastoin syytelyillä ja soimauksilla kerettiläisnimeä viljellen vain enemmän kovenevat."*

Kuulkaamme, miten Luther itse vuonna 1545 arvostelee esiintymistään Leipzigin väittelyssä: *"Ja katso myös minun tapauksessani, kuinka vaikeata on riuhaista itseään irti ja päästä eroon sellaisista harhakäsityksistä, jotka ovat koko maailman esimerkin vahvistamat ja jotka ovat pitkän totumuksen kautta samalla juurtuneet luontoomme. - Minä olin silloin jo 7 vuoden (vv.1512-1519) ajan mitä ahkerimmin yksityisesti ja julkisesti lukenut ja opettanut Pyhää Raamattua niin että osasin miltei kaikki ulkoa. Lisäksi olin saavuttanut oikean kristillisen tiedon ja uskon esikoiset, nim. että emme tule vanhurskaiksi tekojen kautta, vaan uskon kautta Kristukseen. Ja senkin tiesin - mistä nyt puhun - , että paavi ei ole jumalallisen oikeuden perusteella kirkon pää, jota olin jo julkisesti perustellut. Kuitenkaan en huomannut, mitä siitä seurasi, että (nim.) paavi(n valta) välttämättömästi silloin on perkeleestä. Sillä mikä ei ole Jumalasta, sen täytyy olla perkeleestä."*...

Prierias oli jatkanut kirjallista taisteluaan Lutheria vastaan. Mutta vasta kesäkuun alussa 1520 sai Luther käsiinsä Prieriaksen julkaiseman "Lyhyen yhteenvedon" tämän laajemmasta hyökkäyksestä Lutheria vastaan. Saman kesäkuun 15 p:nä oli paavi allekirjoittanut Lutherin pannauhkauskirjan. Taistelu kärjistyi ankarasti. Luther julkaisi kesäkuun lopulla Prieriaksen asiallisesti arvottoman tekeleen ja liitti siihen jonkin verran omia huomautuksiaan. Hän pitää kirjoittajaa "saatanan välikappaleena" ja tulee seuraaviin johtopäätöksiin: *"Jos Roomassa paavin ja kardinaalien tieteen - jota en toivo - sellaista ajatellaan ja opetetaan, silloin julistan tällä kirjoituksellani, että tosi antikristus istuu Jumalan temppelissä ja hallitsee siinä Baabelissa, joka on purppuraan puettu, Ilm. 13:6. - - Jos Rooma niin (kuin tuossa kirjassa esitettiin) usko, ollos onnellinen sinä Kreikanmaa, onnellinen sinä Bööminmaa, onnellisia kaikki, jotka ovat eronneet roomalaisesta kirkosta ja lähteneet tästä Baabelista! Mutta kirottuja olkoot kaikki, jotka pitävät yhteyttä sen kanssa. Ja jolleivat paavi ja kardinaalit saa tätä saatanankitaa hillityksi ja tätä (kirjoitusta) peruutetuksi, tahdon täten totisesti tunnustaa, etten minä pitäydy paavikirkkoon ja eroan paavista ja kardinaaleista (lihavointi kirjoittajan), niin kuin hävityksen kauhistuksesta, joka seisoo pyhässä paikassa, Mt.24:15. - - Mene nyt tiehesi, sinä onneton, tuomittu ja paheellinen Rooma! Jumalan viha on vihdoinkin sinut yllättänyt, niin kuin jo olet ansainnut, koska sinä niistä monista rukouksista huolimatta, joita puolestasi on pidetty, olet herkeämättä halunnut tulla vain pahemmaksi. Me paransimme Baabelia, mutta hän ei ole terveeksi tullut. Jättäkää hänet, Jer.51:9..."* Luther toivoi esivallan apua *"vapauttamaan meidät ja meikäläiset samalla yhteisestä ja mitä vaarallisimmasta tulentuhosta. Oi, onnellisia kristityitä, missä heitä lieneekin, jotka eivät kuulu tämän roomalaisen antikristuksen alaisuuteen, kuten me onnettomat ihmiset."*...

Luther polttaa pannauhkauskirjan jäljenteen ja muuta

Kun pannauhkauskirja oli kesällä (1520) matkalla kohti Wittenbergiä, Luther suorastaan toivoi sen saapumista ja kirjoitti siitä ystävälleen Spalatinille pitävänsä sekä paavikirkon raivoamista että sen suosiota halveksittavana: *"En tahdo tulla heidän kanssaan sovintoon enkä aio iankaikkisesti pitää yhteyttä heidän kanssaan. He tuomitkoot minun asiani ja polttakoot kirjani. Minä tulen, jos vain saan käsiini tulta mistä tahansa vastaavasti polttamaan paavin lain, se on: koko kerettiläisyyksien häväistyksen, ja teen sen julkisesti. Tähän asti turhaan osoitettu nöyryys tulee loppumaan, jota evankeliumin viholliset eivät enää saa - se on tahtoni - käyttää hyväkseen."*

Tässä ovat jo - siis kesällä 1520 - Lutherin ja paavikirkon suhteet periaatteessa ratkaistut. Paavi oli puolestaan allekirjoittanut pannauhkauskirjan ja Luther puolestaan oli omassatunnossaan vapautunut koko paavikirkosta. Tätä vahvistavat hänen Prieriasta vastaan suunnatut sanansa, jotka olemme yllä kuulleet ja jotka hän oli kirjoittanut kaksi viikkoa aikaisemmin. Tulevaisuus oli näyttävä, pysyikö paavikirkko tuomioissaan ja Luther tunnustuksessaan.

Pannauhkauskirja oli vihdoinkin vasta lokakuun 10 p:nä saatu julki pannuksi Wittenbergissä ja sen määräaika kesti 60 päivää. Juuri ennen määräajan loppumista oli Luther saanut tiedon siitä, että paavin lähettiläs Aleander oli Kölnissä toimeenpannut uuden Lutherin kirjojen polttamisen. Silloin päätti Luther toteuttaa lupaamansa vastaavan teon.

Joulukuun 10 p:nä 1520 oli Wittenbergin yliopiston luentosalin edessä olevalle mustalle taululle julkipantu kirjelmä, jossa ylioppilaita kutsuttiin seuraamaan tilaisuutta, jossa paavikirkon antikristilliset päätökset (dekretaalit) tulevat poltettaviksi. Näin kerrotaan sen tapahtuneen:

"Mainittuun aikaan (klo 9) saapui runsaasti ylioppilaita Elsterportin edessä olevalle paikalle sairaalan takana. Eräs arvossapidetty maisteri valmisti rovion, pani halkoja kasaan ja sytytti ne palamaan. Silloin heitti tri Martti Luther

tuleen antikristilliset dekretaalit (kanonisen lain kirjat sekä Emserin ja Eekin kirjoja) ja Leo X:n pannauhkauskirjan jäljenteen, joka jokin aika sitten oli julkaistu, ja lausui nämä sanat: Kun sinä olet murehduttanut Herran pyhää, murehduttakoon ja kärventäköön sinut ikuinen tuli (Joos.7:25). - Kun Luther oli tämän tehnyt, meni hän jälleen kaupunkiin ja hänen mukanaan paljon tohtoreita, maistereita ja ylioppilaita."

Seuraavana päivänä Luther luennon jälkeen kehotti kaikkia kuullijoita kavahtamaan paavin lakeja ja määräyksiä. Näin jatkuu hänen kehotuksensa: *"Dekretaalien polttaminen oli ollut vain lasten leikkiä. Korkeasti tarpeellista olisi, että paavi, tarkoitan paavinistuinta oppeineen, olisi poltettu. - - Jos ette kaikesta sydämestänne vastusta paavin häväistävästä hallintaa, ette voi tulla autuaaksi. Sillä se on niin vastakkaista Kristuksen valtakunnalle ja kristilliselle menolle, että olisi parempi ja varmempaa elää autiomaassa, jossa ei näkyisi ainoatakaan ihmistä, kuin asua antikristillisessä valtakunnassa ja sen alaisena"...*

Tästäkin voidaan huomata, että Luther ei jättänyt totuuden tunnustamista paavikirkon päätösten ja toimenpiteiden varaan. Hän ei siis enää tunnustanut paavikirkon vallankäyttöä oikeutetuksi ja itselleen sitovaksi. Hän toimi sitä vastaan vapaasti, itsenäisesti. Jos Luther olisi jättänyt ratkaisun paavikirkon käsiin, kuten nykyään yleisesti nimiluterilaiset väittävät, hän olisi vain hiljaisesti alistunut siihen ja valittanut kohtaloansa. Aivan päinvastoin hän teki, vaikka hän iloitseekin siitä, että paavikirkon raivokkuus auttoi häntä näkemään tilanteen todellisena.

Niinpä Luther kuukauden kuluttua kirjojen polttamisesta kirjoittaa Staupitzille (14/1 1521): *" - - Paavikirkon laita ei ole enää kuten eilen ja toissapäivänä. Vaikka se julistaa pannaan ja polttaa kirjoja sekä saattaa minut itseni tappa, on kuitenkin tulossa aivan erikoista. Kuinka onnellinen olisikaan paavi ollut, jos hän ennemmin hyvillä keinoilla olisi pyrkinyt tekemään rauhaa, kuin että hän väkivalloin ja tuimasti on käynyt asiaan käsiksi tuhotakseen Lutherin. Minä olen polttanut paavin kirjat ja pannauhkauskirjan ensin vavisten ja rukoillen, mutta nyt siitä iloitsen enemmän kuin mistään muusta elämäni teosta, sillä ne ovat turmiollisempia kuin luulin."*

Ratkaisu oli tapahtunut

Annamme nyt puheenvuoron muutamille tutkijoille ja kuulemme, miten he arvostavat tällaista Lutherin tunnustustekoa... Missouri-synodin pastori Carl Kretzmann kirjoittaa: "Pannakirjalla paavi oli muodollisesti ja juhlallisesti erottanut Lutherin roomalaiskatolisesta kirkosta. Mutta julkisesti polttamalla kanoniset lait myös Luther oli nyt omasta puolestaan muodollisesti ja juhlallisesti vapautunut paavista ja hänen kirkostaan. Ne liekit, jotka silloin tuhosivat nuo paavilaiset lait, olivat kirkolle ja maailmalle koittavan uuden ajan aamuruskua."

Ruotsalainen kirkkohistorioitsija Hj. Holmqvist lausuu tästä tapahtumasta: Sen kautta "Luther julkisesti luopui kaikesta yhteydestä Antikristuksen ja tämän kirkon kanssa ynnä sen oikeususkonnosta, siveellisyydestä ja kuuliaisuudesta paavikirkkoa kohtaan. Se hetki tuli ratkaisevaksi Lutherin ja uskonpuhdistuksen historiassa. - Luther eroitti paavikirkon turmeltuneena muunnoksena yleisestä kirkosta (pyhästä yleisestä seurakunnasta), johon Luther itse kuului ja jolle hän tahtoi palauttaa sen evankelisen hengen muodon"...

Luther opettamassa vapautumista väärästä kirkosta

Nimiluterilaiset jumaluusoppineet vetoavat aivan yleisesti Lutheriin sen puolesta, että erilaisilla tunnustuksellisilla piireillä ei olisi mitään syytä erota mistään erilaisia oppeja sallivasta kirkosta. Luther ei olisi - he sanovat ja kirjoittavat - eronnut paavikirkostakaan, jollei se olisi erottanut häntä yhteydestään.

Olemme tutkielmassamme voineet todeta, että paavikirkko kyllä tuomitsi Lutherin (lopullinen pannajulistus). Sen lisäksi se käyttäytyi tässä opinasiassa niin räikeästi ja Lutherinkin henkeä uhaten, että Luther suorastaan iloitsee siitä, että tämä menettely auttoi häntä vapautumaan paavikirkosta. Mutta olemme myös voineet todeta, miten Luther samanaikaisesti, Jumalan sanan nojalla, tuli omassatunnossaan varmaksi siitä, että paavikirkko on antikristillinen. Sellaisena se oli Baabel, jota tietösten kristittyjen oli kavahdettava. Hän katkaisi itse kaikki suhteensa siihen (pannauhkauskirjan ja ko. kirjojen polttaminen). Paavikirkko tuomitsi hänet ja Luther tuomitsi paavikirkon. Paavikirkko erotti hänet yhteydestään (kuolemaan) ja Luther taas erosi siitä...

Paavikirkon ja uskonpuhdistuksen kirkon erilaisuus

Otamme tähän vain yhden esimerkin.

Luther oli v.1533 joutunut lähinnä paavilaisen ruhtinaan alaisille selvittämään näitä asioita. Muualla olevat uskonpuhdistuksen kannattajat pitivät hänen ko. kirjaansa liian lievänä. Silloin hän kirjoitti heille sitä täydentävän selityksen ja siitä kuulemme seuraavan kohdan: *"Minäkin olen jumaluusopin tohtori enkä ole niin vähäoppinen tai*

kokematon siinä, kuten teidän huutajanne, jotka eivät ymmärrä omaa jumaluusoppiaan, luulevat, etten muka pystyisi sitä perustelevaan. Voisin minäkin hokea: Kirkko, kirkko, isät, isät, kuten he tekevät, ja luulevat asian olevan sillä selvän. Mutta minulla ei ole sellaista merkittävää uskoa, josta Jumala on minua varjeleva, kun hän on minut siitä kerran vapauttanut, - ei ole siis minulla sellaista uskoa, että voisin kutsua Kristuksen kirkoksi sellaista kirkkoa, joka koristaa itseään Kristuksen kirkon nimellä ja siitä kerskaa ja kuitenkin on jumalattomien kopa ja perkeleen kirkko, kuten hedelmät valtavasti todistavat puun olevan pahan...

Tässä Luther ei anna paavikirkolle mitään erioikeutta ja poikkeusasemaa muitten kirkkojen rinnalla. Kirkon kelvollisuuden ratkaisee yksin se, onko se kuuliainen Jumalan sanalle vai opettaako ja salliiko se siitä "röyhkeästi", siis julkisesti ja jatkuvasti poikettavan... Luther ei kuitenkaan tässä suosittelen sitä omana vastaavanlaisena laitoskirkkona, vaan antaa sille arvon vain sen perusteella, että se on kuuliainen Jumalan sanalle. Sen tähden hän mainitsee senkin puutteellisuuksia, joita se ei puolusta, vaan joista se pyytää tehdä parannusta. Sehän juuri on Jumalan sanalle kuuliaiselle eli oikealle kirkolle tunnusmerkillistä.

Paavikirkon jättämisen peruste

...Vaikka Lutherin isällinen ystävä Johan Staupitz loppuun asti pysyi paavikirkolle uskollisena, keskinäinen kirjeenvaihto jatkui. Viimeisessä kirjeessään (1/4 1524) Lutherille Staupitz edelleen vakuuttaa pysyneensä pyhän evankeliumin opissa, jonka edelläkävijänä hän on ollut. Mutta hän varoittaa Lutheria tämän jyrkästä asenteesta paavikirkkoa vastaan. Seuraavan vuoden aivan alussa Luther julkaisi paavi Clemens VII:n bullat ja liitti niihin huomautuksiaan. Niissä hän mitä jyrkimmästi vaatii tietoisia kristityitä eroamaan paavikirkosta. Lutherin elämäkerran kirjoittaja Th. Kolde pitää todennäköisenä, että Lutherilla niitä kirjoittaessaan on ollut mielessä Staupitzin mahdollon kanta - samalla kertaa sekä pysyä evankeliumin opissa että puolustaa pysymistä paavikirkossa. Staupitz kuoli juuri niihin aikoihin 28/12 1524. Näin Luther kirjoittaa huomautuksissaan: "*Mutta totisesti ei Jumalan valtakunta ole sanoissa, kuten pyhä Paavali lausuu, Rm.14:17 (tarkoittanee 1 Kor.4:20), eikä siinä saa peitellä eikä pitää samanarvoisina eikä kummallakin olkapäällä kantaa paavin oppia ja samalla Kristuksen oppia. Ei niitä saa pitää rinnakkain eikä molempia ystävinä. - - Niinpä siis ei tässä saa leikkiä, vaan kyseessä on joko iankaikkinen autuus tai iankaikkinen kadotus. Senpä tähden erotkoon jokainen, joka tahtoo olla kristitty ja tulla autuaaksi, kiireesti ja kokonaan paavista ja hänen joukostaan, vanhoista ja uusista, opilla ja elämällä, ruumiilla ja sielulla, ettei hän osallistuisi heidän synteihinsä eikä saisi kärsiä heidän vaivaansa...*" Kyllä Luther myös otti huomioon niitä uskonpuhdistusta kannattavia kristityitä, jotka asuivat paavikirkkoa kannattavien ruhtinasten alueella. Kaikki eivät voineet muuttaa toiseen ruhtinaskuntaan. Hän vahvasti heitä pysymään lujina ja osoitti heille myös tietä pois paavikirkosta.

Hän mainitsee, miten hän ja muut ovat ennen paavikirkossa osallistuneet sen opillisiin kauhistuksiin ja miten "*Jumala nyt totuuden sanallaan kutsuu meitä siitä pois ja tahtoo meitä vapahtaa siitä*". Ja hän jatkaa: "*On siis aika, että me sitä (Jumalan sanaa) kuuntelemme ja seuraamme ja Lootin kanssa pakenemme tästä Sodomasta - sen suokoon Jumala - vaikka sinne jäisi lanko, vävy, vieläpä vaimo ja mikä vain ei tahdo tulla mukaan, että me kuitenkin pelastaisimme sielumme emmekä hukkuisi heidän kanssaan. Sillä nyt me voimme Jumalan sanan avulla, kuten Loot enkelien avulla, hyvin päästä sieltä pois.*"

Se, joka tällaisia Lutherin opetuksia syrjäyttäen väittää, että Luther vapautui paavikirkosta vain sen kovien toimenpiteiden tähden, värentää totuuden ja kumoaa kristillisen uskon oikeutuksen. Luther taas opetti, että juuri Jumalan sanaan sidottu usko Kristukseen oikeutti ja velvoitti kavahtamaan ja eroamaan väärin opettavasta kirkosta. Mitä uskoa se olisi, jos sanottaisiin: Minun tulee joka tapauksessa seurata ja pitäytyä väärinkin opettavaan ja toimivaan kirkkoon, jos se vain sallii minun olla yhteydessään! Todellinen kristillinen usko seuraa Kristusta ja Kristuksen kirkkoa, joka tunnetaan siitä, että pysytään Jumalan sanassa ja sitä seurataan. Kaikki tehdään "Jumalan sanan avulla" - oli kyseessä mikä kirkko tahansa. Näin uskoi, opetti ja toimi uskonpuhdistaja Martti Luther.

Luterilainen 2/96

Valoa ristiltä 2/1998 (lyhennetty)

